

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อใหญ่ๆดังนี้คือ

- 2.1 ภาวะไขมันในเลือดสูง
- 2.2 การรักษาภาวะไขมันในเลือดสูง
- 2.3 ยาลดระดับไขมันในเลือด
- 2.4 การบริหารยาลดระดับไขมันในเลือดร่วมกัน

2.1 ภาวะไขมันในเลือดสูง (Hyperlipidemia)

ภาวะไขมันในเลือดสูง (Hyperlipidemia) หมายถึง ภาวะซึ่งมีไขมัน โคเลสเตอรอล (cholesterol) และไตรกลีเซอไรด์ (triglyceride) เพิ่มขึ้นสูงทั้งสองชนิด หรือชนิดใดชนิดหนึ่งสูง (Talbert , 1999) ซึ่งเกิดจากความผิดปกติในขบวนการสังเคราะห์ไลโปโปรตีน (lipoprotein) ซึ่งเป็นตัวนำไขมันไปยังส่วนต่างๆของร่างกายเพิ่มขึ้น หรืออาจเกิดจากการทำลาย lipoprotein ลดลง ผลของการมีภาวะระดับไขมันในเลือดสูงนี้จะเป็นปัจจัยเสี่ยง (risk factor) อย่างหนึ่งของการเกิดโรคเกี่ยวกับหลอดเลือดและหัวใจตีบ (coronary heart disease : CHD) โดยยังมีปัจจัยเสี่ยงอื่นที่ทำให้เกิดโรคหลอดเลือดและหัวใจตีบ ตามตารางที่ 1 (NCEP , 1993) เนื่องจากการมีระดับไขมันในเลือดสูงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของผนังหลอดเลือด ทำให้มีความยืดหยุ่นน้อย และหนาขึ้นจนเกิดสภาพของหลอดเลือดแข็งและตีบ (atherosclerosis) เป็นผลให้เกิดลิ่มเลือดอุดตัน (thrombosis) และบริเวณเนื้อเยื่อตาย (infarction) เนื่องจากหลอดเลือดอุดตันตามมา อันได้แก่โรคหัวใจขาดเลือด โรคหลอดเลือดสมอง และโรคหลอดเลือดแดงรอบนอก (peripheral arterial disease) (Schrier , 1990) ซึ่งเป็นสาเหตุของการตายที่สำคัญในปัจจุบัน (Murray และคณะ , 1997)

ตารางที่ 1 ปัจจัยเสี่ยงอื่นที่ทำให้เกิดโรคหลอดเลือดและหัวใจตีบ นอกเหนือจากการมีภาวะไขมันในเลือดสูง (NCEP, 1993)

ปัจจัยเสี่ยงเชิงบวก (Positive risk factor)

อายุ : ผู้ชาย ≥ 45 ปี
 ผู้หญิง ≥ 55 ปี หรือมีภาวะหมดประจำเดือนก่อนวัยอันควร (premature menopause) โดยไม่ได้รับเอสโตรเจนทดแทน
 ประวัติครอบครัวมี premature coronary heart disease
 สูบบุหรี่อยู่ในปัจจุบัน
 ความดันโลหิตสูง ($\geq 140/90$ mmHg หรือ ได้รับยาลดความดันโลหิต)
 เอช-ดี-แอล โคเลสเตอรอล (HDL-C) ต่ำ (< 35 มก./คค.)
 โรคเบาหวาน

ปัจจัยเสี่ยงเชิงลบ (Negative risk factor)

ระดับ เอช-ดี-แอล โคเลสเตอรอล (HDL-C) สูง (≥ 60 มก./คค.)

หมายเหตุ : Premature CHD จำกัดเฉพาะการเกิดโรคกล้ามเนื้อหัวใจตายหรือเสียชีวิตกระทันหันในบิดา พี่ชาย หรือน้องชายก่อนอายุ 55 ปี หรือในมารดา พี่สาว หรือน้องสาวก่อนอายุ 65 ปี
 : จำนวนปัจจัยเสี่ยง = ปัจจัยเสี่ยงเชิงบวกทั้งหมดของผู้ป่วย - ปัจจัยเสี่ยงเชิงลบ

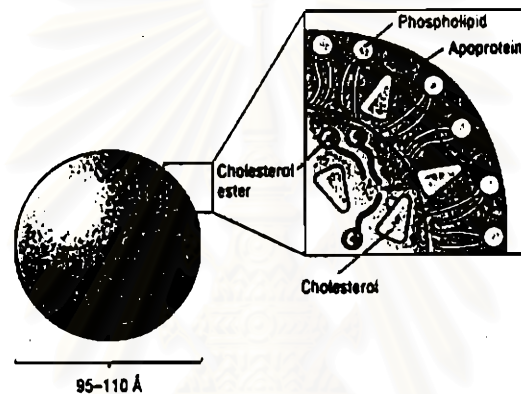
การจำแนกชนิดของไขมันในเลือด

ไขมันมีความสำคัญต่อร่างกาย โดยเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของผนังเซลล์ในร่างกาย น้ำดี ฮอร์โมนบางชนิด และวิตามินดี (Rodondi, 1996) ไขมันในเลือดจะประกอบด้วย กรดไขมันอิสระ (free fatty acid) โคเลสเตอรอล (cholesterol) ไตรกลีเซอไรด์ (triglyceride) และฟอสโฟไลปิด (phospholipid) ซึ่งไขมันเหล่านี้ไม่สามารถรวมกับน้ำได้ต้องรวมตัวกับโปรตีนเพื่อให้ละลายอยู่ในน้ำเลือดได้ โดยกรดไขมันอิสระจับอยู่กับแอกบูมิน ส่วนไขมันที่เหลือจับกับโปรตีนชนิดอื่นเรียกว่าไลโปโปรตีน (lipoprotein) สามารถแยก lipoprotein ชนิดต่างๆออกจากกันได้ด้วยวิธี selective precipitation, electrophoresis และ ultracentrifugation ซึ่งแบ่ง lipoprotein ออกเป็น 4 ชนิด ดังนี้

1. Chylomicron
2. Very low density lipoprotein (VLDL) หรือ pre- β lipoprotein
3. Low density lipoprotein (LDL) หรือ β -lipoprotein
4. High density lipoprotein (HDL) หรือ α -lipoprotein

Lipoprotein ทั้ง 4 ชนิดประกอบด้วย โคเลสเตอรอล ไตรกลีเซอไรด์ ฟอสโฟไลปิด และโปรตีนในสัดส่วนที่ไม่เท่ากัน ส่วนของโปรตีนที่อยู่ใน lipoprotein เรียกว่า อะโปไลโปโปรตีน (apolipoprotein) ซึ่งยังแยกออกเป็น อะโป เอ, บี, ซี, ดี และอี (Apo A, B, C, D และ E)

ภาพที่ 2 แสดงโครงสร้างของ HDL-C (Talbert, 1999)

ตารางที่ 2 ส่วนประกอบทางเคมีของ lipoprotein (Talbert, 1999)

Lipoprotein Class	Density range (g/mL)	Electrophoretic Mobility	Composition (weight %)				
			Protein	TG	Cholesterol Free	Cholesterol Ester	Phospholipid
Chylomicron	< 0.94	Origin	1-2	85-95	1-3	2-4	3-6
VLDL	0.94-1.006	Prebeta	6-10	50-65	4-8	16-22	15-20
LDL	1.006-1.063	Beta	18-22	4-8	6-8	45-50	18-24
HDL	1.063-1.21	Alpha	45-55	2-7	3-5	15-20	26-32

Chylomicron : เป็น lipoprotein ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด (เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 800-5,000Å) และมีความหนาแน่นน้อย สร้างจากเซลล์ที่บุผนังลำไส้เล็กส่วนดูโอดินัม (duodenum) และเจจูนัม (jejunum) ทำหน้าที่ขนถ่ายไตรกลีเซอไรด์ซึ่งได้จากอาหารไปสู่ส่วนอื่นๆของร่างกาย และรับ Apo E

จาก HDL เมื่อ chylomicron เคลื่อนที่เข้าสู่กระแสเลือดจะมี half-life สั้นมาก (5-15 นาที) เพราะถูกทำลายโดยเอนไซม์ lipoprotein lipase (LPL) จาก endothelial cell โดยมี Apo C-II เป็นตัวเร่งการย่อยสลายอย่างรวดเร็ว ปกติจึงไม่พบ chylomicron ในเลือด chylomicron ที่ได้มีขนาดเล็กและปริมาณของไตรกลีเซอไรด์ก็ลดลงด้วย แต่ cholesterol ester ยังคงมีอยู่ ไขมันที่เหลือขณะนี้จะถูกเรียกว่าเป็น chylomicron remnant ซึ่งจะถูกรับเข้าด้วยอย่างรวดเร็ว โดย remnant นี้จะรวมกับ receptor เพื่อเข้าสู่เซลล์ด้วยกระบวนการที่เรียกว่า receptor-mediated endocytosis เมื่อเข้าสู่เซลล์แล้ว remnant จะถูกย่อยต่อได้ free cholesterol ซึ่งบางส่วนจะเก็บไว้ที่เซลล์ของตับในรูปของ cholesterol ester บางส่วนนำไปใช้ในการสร้างผนังเซลล์ หรือนำมาสังเคราะห์ endogenous lipoprotein ต่อไป

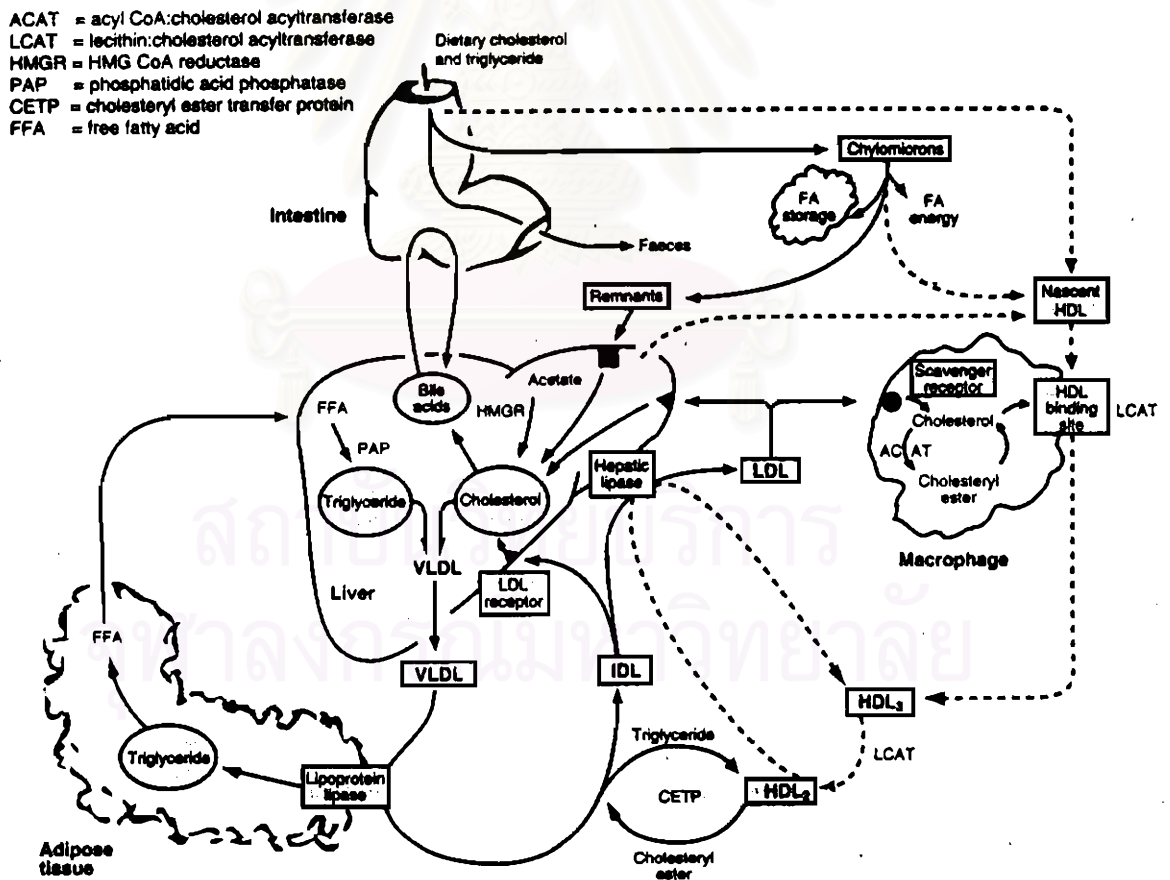
Very low density lipoprotein (VLDL) : มีขนาดเล็กกว่า chylomicron (เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ $300 - 800 \text{ \AA}$) แต่มีความหนาแน่นสูงกว่า เป็น lipoprotein ที่สร้างที่ตับเป็นส่วนใหญ่จาก free fatty acid และ glycerol หน้าที่ของ VLDL เป็นตัวนำไตรกลีเซอไรด์ที่สร้างขึ้นที่ตับไปสู่ส่วนต่างๆ มี half-life ประมาณ 6-12 ชม. เพราะ VLDL ถูก hydrolyzed โดย lipoprotein lipase (LPL) ได้เป็น VLDL remnant หรือ IDL (intermediate density lipoprotein) ส่วนหนึ่งของ IDL จะเข้าสู่ตับโดยรวมกับ LDL receptor โดยวิธี receptor-mediated endocytosis โดยอาศัย Apo E หรือ B-100 อีกส่วนหนึ่งของ IDL ที่ยังคงอยู่ในกระแสเลือดจะถูกย่อยสลายไตรกลีเซอไรด์โดยเอนไซม์ lipoprotein lipase ทำให้มีความหนาแน่นเพิ่มขึ้นกลายเป็น LDL (low density lipoprotein)

Low density lipoprotein (LDL) : ได้จากการย่อย VLDL มีขนาดเล็ก $180-280 \text{ \AA}$ มี cholesterol ester เป็นไขมันส่วนใหญ่ และมีโปรตีนอยู่ร้อยละ 25 apoprotein ของ LDL คือ Apo B-100 LDL มีหน้าที่ขนส่งโคเลสเตอรอลจากตับไปยังเนื้อเยื่อต่างๆ มี half-life ประมาณ 3-4 วัน ถูกทำลายที่ตับเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเนื้อเยื่อต้องการใช้โคเลสเตอรอลเพื่อการเจริญเติบโตของเซลล์หรือเพื่อกระบวนการ metabolism ก็จะสร้าง LDL receptor ขึ้นมาและโคเลสเตอรอลจะเข้าสู่เนื้อเยื่อเหล่านี้โดยวิธี receptor-mediated endocytosis โดยอาศัย Apo B-48 หรือ Apo B-100 กับ Apo E

เมื่อเซลล์ของร่างกายหมดอายุ สารพวกโคเลสเตอรอลจะถูกดูดซึม (absorb) โดย HDL ในกระแสเลือดพร้อมกับถูกเปลี่ยนเป็น cholesterol ester โดยเอนไซม์ lecithin cholesterol acyltransferase (LCAT) โดยอาศัย Apo A-1 เป็นตัวเร่ง และ cholesterol ester นี้จะถูกนำไปสู่ VLDL หรือ LDL อีกครั้งโดยโปรตีนในกระแสเลือด

High density lipoprotein (HDL) : เป็น lipoprotein ที่มีความหนาแน่นมากที่สุด มีขนาดเล็กที่สุด สร้างจากตับ เป็นแหล่งถ่ายทอด Apo C, Apo E ให้ VLDL และ chylomicron มีบทบาทสำคัญในการนำเอาโคเลสเตอรอลออกจากเนื้อเยื่อต่างๆ ไปสู่ตับ และขจัดออกจากร่างกาย การมี HDL สูงจะช่วยป้องกันการเกิดโรคเกี่ยวกับหลอดเลือดและหัวใจตีบ (CHD) ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างระดับ HDL ในเลือดกับอัตราเสี่ยงของการเกิดโรคหลอดเลือดและหัวใจตีบ (CHD) ได้มีผู้ศึกษาวิจัยกันมากมาย และปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าผู้ที่มีระดับ HDL-C ต่ำจะเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดและหัวใจตีบมากกว่า (NCEP, 1994) การเพิ่มระดับ HDL-C อาจทำได้ด้วยการออกกำลังกายแบบ aerobic exercise การใช้ยาบางชนิด (hydantoin derivative, clofibrate analogue) การสร้าง HDL-C จะลดลงในคนที่สูบบุหรี่ ผู้ป่วยเบาหวาน ผู้ไม่ชอบออกกำลังกาย และการใช้ยาบางชนิด เช่น probucol (NCEP, 1994)

ภาพที่ 3 แสดงเมตาบอลิซึมของไลโปโปรตีนในร่างกาย (Shepherd, 1994)

การจำแนกชนิดของผู้ป่วยที่มีระดับไขมันในเลือดสูง

การจำแนกผู้ป่วยที่มีระดับไขมันในเลือดสูงมีหลายวิธี เช่น การจำแนกตามระดับไขมันในเลือดที่ปรากฏ (phenotypic characteristic of blood lipid level) ได้แก่ การจำแนกของ Federickson (ตามตารางที่ 3) ปัจจุบันนี้นิยมจำแนกความผิดปกติของไขมันในเลือดตามลักษณะของความผิดปกติทางพันธุกรรม (genotypically based classification) ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 3 การแบ่งผู้ป่วยที่มีระดับไขมันในเลือดสูงตาม Phenotypic classification (Ahmed และคณะ, 1998)

HPL Type	Name	Elevated plasma component	Incidence	Plasma cholesterol	Plasma triglyceride	Accelerated atherosclerosis
I	Hyperchylomicronemia	Chylomicron	rare	N/↑	↑↑	No
II a	Hyperbetalipoproteinemia	LDL	common	↑↑	N/↑	Yes
II b	Hyperbeta and Hyperbetalipoproteinemia	LDL + VLDL	common	↑	↑↑	Yes
III	Hyper "Remnant" lipoproteinemia	floating LDL	uncommon	↑	↑↑	Yes
IV	Hyperbetalipoproteinemia (carbohydrate-induced hyperlipidemia)	VLDL	common	N/↑	↑↑	Yes
V	Mixed lipemia	Chylomicron VLDL	uncommon	↑	↑↑	Not known

ตารางที่ 4 การแบ่งผู้ป่วยที่มีระดับไขมันในเลือดสูงตาม Genotypic classification

Dyslipidemia	Potential Federickson presentation type
Familial Hypercholesterolemia	IIa , IIb
Familial Hypertriglyceride	IV , V
Familial Combined Dyslipidemia	IIa , IIb , III , IV
Familial Dysbetalipoproteinemia	IIIb , III , IV , V
Polygenic Hypercholesterolemia	IIa , IIb

ซึ่งจากการศึกษาพบว่าผู้ป่วย hyperlipoproteinemia ส่วนใหญ่เป็นชนิด type II a , II b และ IV ส่วนชนิด type I , III และ V พบเพียงร้อยละ 1 ของผู้ที่มีไขมันสูงในเลือด โดยรายละเอียดของผู้ป่วยในแต่ละชนิด (type) แสดงในภาคผนวก ก

สาเหตุของการเกิดภาวะระดับไขมันในเลือดสูง

ภาวะระดับไขมันในเลือดสูงอาจเกิดจากสาเหตุ 3 ประการคือ

1. สาเหตุปฐมภูมิ
2. สาเหตุทุติยภูมิ
3. สาเหตุจากอาหาร

สาเหตุปฐมภูมิ

ภาวะนี้เป็นความผิดปกติจากสาเหตุทางพันธุกรรมทำให้ metabolism ของสารไขมันในร่างกายผิดปกติ โดยอาจเป็นแบบ single-gene mutation หรือเป็นความผิดปกติแบบ polygene ได้แก่ Familial Hypercholesterolemia , Familial Combined Dyslipidemia และ Polygenic Hypercholesterolemia

สาเหตุทุติยภูมิ

ภาวะนี้เกิดจากโรคทางกายหรือยาบางชนิดที่มีผลต่อกระบวนการสร้างและสลาย lipoprotein ผิดปกติไปทำให้ระดับไขมันในเลือดสูง ได้แก่ hypothyroidism cholestasis โรคไต การรับประทานยาบางชนิด เช่น ยา progestogen บางชนิด thiazide เป็นต้น สาเหตุที่พบบ่อยที่ทำให้ไตรกลีเซอไรด์ในเลือดสูงได้แก่ โรคเบาหวาน โรคอ้วน ไตวาย การดื่มสุรา การตั้งครรภ์ ยา β -blocker thiazide glucocorticoid isotretinoin และ estrogen เป็นต้น สาเหตุที่ทำให้ HDL-C ในเลือดต่ำ ได้แก่ โรคอ้วน การสูบบุหรี่ โรคเบาหวาน การไม่ออกกำลังกาย ยา anabolic steroid testosterone progestogen บางชนิด และ β -blocker เป็นต้น (NCEP, 1994)

ภาวะ lipoprotein สูงในเลือดประเภทนี้พบได้ร้อยละ 3-5 ในประชากรผู้ใหญ่ และประมาณร้อยละ 40 ของผู้ที่ไขมันสูงในเลือดเกิดจากสาเหตุทุติยภูมิ

สาเหตุจากอาหาร

ภาวะไขมันในเลือดสูงที่เกิดจากการรับประทานอาหารที่ไม่ถูกหลักโภชนาการ เช่น การบริโภคอาหารที่ก่อให้เกิดภาวะ LDL-C ในเลือดสูง ได้แก่ อาหารที่มีกรดไขมันอิ่มตัวมาก (กะทิ หมู 3 ชั้น เนยเหลว เป็นต้น)

2.2 การรักษาผู้ป่วยที่มีภาวะไขมันในเลือดสูง

จุดมุ่งหมายในการรักษาภาวะไขมันในเลือดสูงคือ การป้องกันโรคแทรกซ้อน และเพื่อลดอัตราการตายหรือลดการเกิดโรคเกี่ยวกับหลอดเลือดและหัวใจตีบ (Shalansky และ Dombrowski, 1996) หลักการรักษาผู้ป่วยที่มีภาวะไขมันในเลือดสูงคือการทำให้ระดับไขมันในเลือดที่เป็นสาเหตุของการเกิดโรคหลอดเลือดแข็ง และตีบลดลง ได้แก่ VLDL, LDL, ไตรกลีเซอไรด์ และโคเลสเตอรอล และเพิ่มปริมาณ HDL โดยต้องค้นหาสาเหตุว่าเกิดจากโรคทางพันธุกรรม โรคภัยไข้เจ็บต่างๆ การไข้ยาหรือจากการรับประทานอาหารที่ไม่ถูกสัดส่วน เช่น ถ้าเกิดจากโรค การรักษาโรคนั้นๆอย่างถูกต้องจะทำให้ระดับไขมันที่สูงลดต่ำลงได้

ในปี ค.ศ. 1992 The European Atherosclerosis Society (EAS) ได้ออกแนวทาง (guidelines) ในการรักษาภาวะไขมันในเลือดสูง และในปี ค.ศ. 1993 ได้มี The National Cholesterol Education Program (NCEP) ได้ออกแนวทาง (guidelines) มาเช่นกัน โดยได้กำหนดระดับไขมันที่เหมาะสม และระดับที่มีปัจจัยเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคเกี่ยวกับหลอดเลือดและหัวใจตีบ (CHD) เพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกันในการดูแลรักษาผู้ป่วย

ตารางที่ 5 เกณฑ์ของระดับไขมันที่กำหนดโดย National Cholesterol Education Program (NCEP) และ European Atherosclerosis Society (EAS) (ยูพิน เบ็ญจสุรัตน์วงศ์, 2539)

ไขมัน mg/dl (mmol/l)	อเมริกา			ยุโรป		
	desirable	borderline	high	desirable	borderline	high
Total cholesterol	< 200 (5.2)	200-239 (5.2-6.2)	> 240 (6.2)	< 200 (5.2)	200-250 (5.2-6.5)	> 250 (6.5)
LDL-C	< 130 (3.4)	130-159 (3.4-4.1)	> 160 (4.1)	< 135 (3.5)	135-155 (3.5-4.0)	> 155 (4.0)
HDL-C	> 35 (0.9)			> 39 (1.0) M > 43 (1.1) F		
Triglyceride	< 200 (2.3)	200-400 (2.3-4.6)	> 400 (4.6)	< 200 (2.3)	200-400 (2.3-4.6)	> 400 (4.6)

แนวทางในการรักษาภาวะไขมันในเลือดสูงตามแนวทางของ NCEP

เพื่อค้นหาผู้ที่มีระดับไขมันในเลือดสูง และให้การดูแลรักษา โดยพิจารณาจากปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดและหัวใจตีบ (CHD) มีแนวทางการปฏิบัติดังนี้

- การป้องกันปฐมภูมิ (Primary prevention) : ในผู้ที่ไม่ประวัติ CHD หรือ atherosclerosis
- การป้องกันทุติยภูมิ (Secondary prevention) : ในผู้ป่วยที่มีประวัติ CHD และ peripheral vascular disease

การป้องกันปฐมภูมิ (Primary prevention)

NCEP แนะนำให้ทำการตรวจคัดกรองหาผู้ที่มีระดับไขมันในเลือดสูงในประชากรซึ่งมีอายุมากกว่า 20 ปีขึ้นไป โดยตรวจ total cholesterol (TC) และ HDL-C

- ในกรณีที่มีระดับ TC < 200 มก./ดล. และ HDL-C > 35 มก./ดล. : ให้คำแนะนำทั่วไปเรื่องอาหารไขมันต่ำ การออกกำลังกาย การลดปัจจัยเสี่ยงต่างๆ เช่น การสูบบุหรี่ ติดตามต่อโดยการตรวจ TC และ HDL-C ทุก 5 ปี

- ในกรณีที่มีระดับ TC < 200 มก./ดล. และ HDL-C < 35 มก./ดล. : ควรได้รับการตรวจวิเคราะห์ไลโปโปรตีน (lipoprotein analysis) โดยอดอาหารอย่างน้อย 9-12 ชม. ตรวจ TC, HDL-C, TG กำหนดหาค่า LDL-C โดย Friedwald formula (ใช้ได้เมื่อ TG < 400 มก./ดล.)

$$\text{LDL-C} = \text{TC} - \text{HDL-C} - \text{TG}/5$$

ในการตรวจ LDL ควรตรวจ 2 ครั้ง หาค่าเฉลี่ย ถ้าค่าแตกต่างกันมากกว่า 30 มก./ดล. ให้ส่งตรวจครั้งที่ 3 ภายใน 1-8 สัปดาห์ และหาค่าเฉลี่ยของ 3 ครั้ง แล้วพิจารณาตามระดับ LDL-C

- ในกรณี borderline high ที่มีระดับ TC 200-239 มก./ดล. HDL-C > 35 มก./ดล. และปัจจัยเสี่ยงน้อยกว่า 2 ประการ : ให้คำแนะนำการปฏิบัติตนทั่วไปเรื่องอาหาร การออกกำลังกาย และการลดปัจจัยอื่นๆ ประเมินผู้ป่วยทุก 1-2 ปี ตรวจ TC และ HDL-C พร้อมทั้งย้ำเรื่องการปฏิบัติตัว

- ในกรณี borderline high ที่มีระดับ TC 200-239 มก./ดล. HDL-C < 35 มก./ดล. หรือปัจจัยเสี่ยงมากกว่า 2 ประการ : ให้ส่งตรวจวิเคราะห์ไลโปโปรตีน พิจารณาปฏิบัติขั้นต่อไปตามระดับ LDL-C

- ในกรณี high TC > 240 มก./ดล. ส่งตรวจวิเคราะห์ไลโปโปรตีน การปฏิบัติต่อไปพิจารณาตามระดับ LDL

- ถ้า desirable LDL-C < 130 มก./ดล. ให้คำแนะนำทั่วไปในการปฏิบัติตัว ตรวจ TC และ HDL-C ซ้ำใน 5 ปี พร้อมเน้นความสำคัญในเรื่อง อาหาร การออกกำลังกาย และการลดปัจจัยเสี่ยงอื่น

- ถ้า borderline high risk LDL-C 130-159 มก./ดล. และปัจจัยเสี่ยงมากกว่า 2 ประการ หรือ high risk LDL > 160 มก./ดล. ให้ประเมินผู้ป่วยโดยละเอียดทั้งประวัติ การตรวจร่างกาย การตรวจทางห้องปฏิบัติการอื่นๆทุกปี หากสาเหตุว่าเป็นจากสาเหตุปฐมภูมิหรือทุติยภูมิ ให้การรักษาด้วยการควบคุมอาหาร โดยให้ได้ระดับ LDL-C ตามเป้าหมายที่กำหนดในตารางที่ 6 ถ้าไม่ได้ผลให้พิจารณาการใช้ยา

ตารางที่ 6 ระดับ LDL-C เป้าหมายโดยการรักษาด้วยการควบคุมอาหาร (NCEP, 1993)

ประเภทผู้ป่วย	ระดับ LDL-C เริ่มต้น (mmol/L)	LDL-C เป้าหมาย (mmol/L)
ไม่มีโรคหลอดเลือดและหัวใจตีบ และมีปัจจัยเสี่ยง < 2 ประการ	≥ 160 mg/dL (4.1)	< 160 mg/dL (4.1)
ไม่มีโรคหลอดเลือดและหัวใจตีบ และมีปัจจัยเสี่ยง ≥ 2 ประการ	≥ 130 mg/dL (3.4)	< 130 mg/dL (3.4)
มีโรคหลอดเลือดและหัวใจตีบ	> 100 mg/dL (2.6)	≤ 100 mg/dL (2.6)

การป้องกันทุติยภูมิ (Secondary prevention)

ในผู้ป่วยที่เป็น CHD หรือ atherosclerosis ตามแนวทางของ NCEP ให้ตรวจวิเคราะห์ไลโปโปรตีนในผู้ป่วย

- ถ้า LDL-C < 100 มก./คต. : ให้แนะนำการปฏิบัติตน ตรวจวิเคราะห์ไลโปโปรตีนปีละครั้ง
- ถ้า LDL-C > 100 มก./คต. แต่น้อยกว่า 130 มก./คต. : ให้ความคุมอาหาร
- ถ้า LDL-C ≥ 130 มก./คต. : ให้ใช้ยาลดไขมัน

สำหรับระดับไตรกลีเซอไรด์ (TG) NCEP ถือระดับ TG ปกติที่ < 200 มก./คต. สูงปานกลาง 200-240 มก./คต. สูงมีระดับ TG > 400 มก./คต. สูงมากมีระดับ TG > 1,000 มก./คต. ผู้ป่วยซึ่งมีระดับ TG เกิน 1,000 มก./คต. มีความเสี่ยงต่อการเกิดตับอ่อนอักเสบเฉียบพลันจำเป็นต้องได้รับยาลดระดับไขมันนอกเหนือจากการควบคุมอาหาร ถคน้ำหนักในผู้ที่มีน้ำหนักเกิน งดดื่มแอลกอฮอล์ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ ในกรณีที่มีระดับ TG สูงกว่าปกติ และมีโรคอื่นหรือความผิดปกติของไขมันซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิด atherosclerosis เช่น โรคเบาหวาน ควรพิจารณาใช้ยาลดระดับไขมันในเลือดกลุ่มที่เหมาะสม ได้แก่ fibric acid derivatives และ nicotinic acid

การลดระดับไขมันในเลือดทำได้โดย

1. การควบคุมอาหาร : เป็นหลักการสำคัญในการรักษาภาวะไขมันในเลือดสูงไม่ว่าเกิดจากสาเหตุใดก็ตาม ได้แก่การลดบริโภคไขมันประเภทอิ่มตัว อาหารที่มีโคเลสเตอรอลสูง และให้มีการ

ลดน้ำหนักตัวในผู้ที่มีน้ำหนักตัวเกิน NCEP ได้แนะนำการรักษาภาวะไขมันในเลือดสูงโดยการควบคุมอาหาร ตามตารางที่ 7 ขั้นแรกให้เริ่มจาก step I diet ถ้าได้รับ step I diet แล้วยังคงมีระดับ TC และ LDL-C ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ให้ปรึกษาโภชนาการเพื่อการควบคุมอาหารตาม step II diet อาจลองพิจารณาควบคุมอาหาร 3-6 เดือนก่อนพิจารณาให้ยาลดไขมัน ในผู้ป่วย CHD หรือ atherosclerosis ให้เริ่มการควบคุมอาหารที่ step II diet ซึ่งจะลดปริมาณไขมันเหลือร้อยละ 25 ไขมันอิ่มตัวจากร้อยละ 10 ใน step I diet เป็นร้อยละ 7 ถ้าไม่ได้ผลให้พิจารณาการรักษาด้วยยา

ตารางที่ 7 การควบคุมอาหารเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดและหัวใจตีบ (NCEP, 1994)

Nutrient	Step I diet	Recommended intake	Step II diet
Total fat		≤ 30% of total calories	
Saturated fatty acids	8% to 10% of total calories		< 7% of total calories
Polyunsaturated fatty acids		up to 10 % of total calories	
Monounsaturated fatty acids		up to 15 % of total calories	
Carbohydrates		≥ 55% of total calories	
Protein		approximately 15% of total calories	
Cholesterol	< 300 mg/d		< 200 mg/d
Total calories		to achieve and maintain desirable weight	

2. การออกกำลังกาย : การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอมีผลต่อการเพิ่ม HDL-C การออกกำลังกายควรออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอครั้งละ 20-30 นาที สัปดาห์ละ 3-4 ครั้ง และเลือกการออกกำลังกายแบบแอโรบิค เช่น วิ่ง ว่ายน้ำ ฝึกจักรยาน กระโดดเชือก เดินแอโรบิค เดินเร็ว จะทำให้ระดับโคเลสเตอรอลลดลง และ HDL-C สูงขึ้น

3. การใช้ยาลดระดับไขมันในเลือด : โดยทั่วไปยังไม่ควรใช้ยาในการรักษาจนกว่าจะให้ความคุมอาหารให้ดีที่สุดก่อน ซึ่งอาจใช้เวลา 3-6 เดือน เมื่อควบคุมอาหาร และออกกำลังกายแล้วไม่สามารถทำให้ระดับไขมันในเลือดลดลงถึงระดับเป้าหมายจำเป็นต้องใช้ยาร่วมด้วย ต้องเลือกให้เหมาะสมกับความผิดปกติของไขมันของผู้ป่วยแต่ละราย แต่ในบางราย เช่น มีโรคหลอดเลือดและ

หัวใจตีบแล้วอาจพิจารณาให้ได้เลย การรักษาด้วยยาลดระดับไขมันในเลือดพิจารณาให้ยาลดไขมัน โดยให้ได้ระดับ LDL-C ตามเป้าหมายที่กำหนด (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ระดับ LDL-C เป้าหมายโดยการรักษาด้วยยาลดระดับไขมันในเลือด (NCEP, 1993)

ประเภทผู้ป่วย	ระดับ LDL-C เริ่มต้น (mmol/L)	LDL-C เป้าหมาย (mmol/L)
ไม่มีโรคหลอดเลือดและหัวใจตีบ และมีปัจจัยเสี่ยง < 2 ประการ	≥ 190 mg/dL (4.9)	< 160 mg/dL (4.1)
ไม่มีโรคหลอดเลือดและหัวใจตีบ และมีปัจจัยเสี่ยง ≥ 2 ประการ	≥ 160 mg/dL (4.1)	< 130 mg/dL (3.4)
มีโรคหลอดเลือดและหัวใจตีบ	≥ 130 mg/dL (3.4)	≤ 100 mg/dL (2.6)

สำหรับในประเทศไทยได้มีการกำหนดแนวทางการรักษาไขมันในเลือดผิดปกติ พ.ศ. 2542 โดยราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งประเทศไทย สาขาโภชนาวิทยาคลินิกและศูนย์สมเทศไขมันประเทศไทย สมาคมแพทย์โรคหัวใจแห่งประเทศไทย สมาคมต่อมไร้ท่อแห่งประเทศไทย และชมรมหลอดเลือดแดงแห่งประเทศไทย ได้กำหนดเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินภาวะระดับไขมันผิดปกติขึ้น และ ความรุนแรงของความผิดปกติ ตามกำหนดโดย International Lipid Information Bureau (ILIB) ซึ่งได้คำนึงถึงระดับไขมันในเลือดเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดแดงแข็งปฐมภูมิ และทุติยภูมิ

ในผู้ป่วยที่เป็นโรคหลอดเลือดและหัวใจตีบ หรือมีโรคหลอดเลือดแดงแข็ง การรักษาจัดเป็นการป้องกันทุติยภูมิ ระดับไขมันเป้าหมายในเลือดคือ LDL-C น้อยกว่า 100 มก./คค. ระดับไตรกลีเซอไรด์น้อยกว่า 150 มก./คค. ระดับ HDL-C มากกว่าหรือเท่ากับ 40 มก./คค. ควรมีอัตราส่วน LDL-C/HDL-C น้อยกว่า 2.5 และควรมีอัตราส่วน TC/HDL-C น้อยกว่า 3.5

ในผู้ป่วยที่ไม่เป็นโรคหลอดเลือดและหัวใจตีบ หรือมีโรคหลอดเลือดแดงแข็ง การรักษาจัดเป็นการป้องกันปฐมภูมิ ระดับไขมันในเลือดที่ต้องการคือ TC น้อยกว่า 200 มก./คค. LDL-C น้อยกว่า 130 มก./คค. ระดับไตรกลีเซอไรด์น้อยกว่า 150 มก./คค. ระดับ HDL-C มากกว่าหรือเท่ากับ 40 มก./คค. ควรมีอัตราส่วน LDL-C/HDL-C น้อยกว่า 3 และควรมีอัตราส่วน TC/HDL-C น้อยกว่า 4.5

ตารางที่ 9 เกณฑ์ตัดสินภาวะความผิดปกติของระดับไขมันในเลือดเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดแดงแข็ง ปฐมภูมิและทุติยภูมิในผู้ใหญ่คัดแปลงจาก ILIB และข้อมูลจากการศึกษาในพนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (ราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งประเทศไทย , 2542)

ไขมัน (มก./คค.)	การป้องกันปฐมภูมิ (primary) (ยังไม่มีโรคหลอดเลือดแดงแข็ง)		การป้องกันทุติยภูมิ (secondary) (มีโรคหลอดเลือดแดงแข็ง)	
	ระดับพึง ปรารถนา	ระดับควรเอาใจใส่	ระดับพึง ปรารถนา	ระดับควรเอาใจใส่
TC	< 200	200-239 สูงปานกลาง 240-299 สูง ≥300 สูงมาก		ให้พิจารณาจากค่า LDL-C
LDL-C [*]	< 130	130-159 สูงปานกลาง 160-189 สูง ≥190 สูงมาก	< 100	≥100 สูง
HDL-C [*]	≥ 40	< 35 ต่ำ	≥ 40	< 35 ต่ำ
TC/HDL-C	< 4.5	> 5 สูง	< 3.5	> 4.0 สูง
LDL-C/HDL-C	< 3.0	> 3.5 สูง	< 2.5	> 3.0 สูง
TG ^{**}	< 150	200-399 ^{***} สูงปานกลาง 400-999 สูง ≥ 1000 สูงมาก	< 150	200-399 ^{***} สูงปานกลาง 400-999 สูง ≥ 1000 สูงมาก

* โคเลสเตอรอลเป็นมิลลิโมล/ลิตร = โคเลสเตอรอลเป็น มก./คค. X 0.02586

** ไตรกลีเซอไรด์เป็นมิลลิโมล/ลิตร = ไตรกลีเซอไรด์เป็น มก./คค. X 0.01129

*** ได้คัดแปลงระดับ TG ที่ควรเอาใจใส่จากที่ ILIB กำหนดไว้คือ TG 200-999 และ ≥ 1000 มก./คค. เป็นเกณฑ์สูงและสูงมาก

2.3 ยาลดระดับไขมันในเลือด

ยาลดระดับไขมันในเลือดที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีหลายชนิด (Talbert , 1999) แต่ละชนิดมีผลลดระดับ lipoprotein ต่างกัน ได้แก่ fibric acid derivatives , nicotinic acid and analogue , bile acid sequestrant , HMG – Co A reductase inhibitor และอื่นๆ ยาในแต่ละกลุ่มมีกลไกออกฤทธิ์

ต่างกัน จึงเหมาะกับผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของไขมันต่างชนิดกัน ผลการรักษาขึ้นกับการเลือกให้ยาให้เหมาะสมกับลักษณะความผิดปกติของไขมัน และการตอบสนองของผู้ป่วยแต่ละรายตามตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ประสิทธิภาพในการลดระดับไขมันในเลือดของยากุ่มต่างๆ (ราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งประเทศไทย, 2542)

ยา	Triglyceride (ลดลงร้อยละ)	LDL-C (ลดลงร้อยละ)	HDL-C (การเปลี่ยนแปลงร้อยละ)
ยาที่ลดระดับโคเลสเตอรอลและไตรกลีเซอไรด์			
HMG-Co A reductase inhibitors	10-20	25-50	เพิ่มขึ้น 2-10
Fibric and derivatives	35-50	10-15	เพิ่มขึ้น 10-25
Nicotinic acid และ analogue	25-30	10-25	เพิ่มขึ้น 10-25
ยาที่ลดระดับโคเลสเตอรอล			
Bile acid sequestrant	ไม่เปลี่ยน หรือเพิ่มเล็กน้อย	15-30	ไม่เปลี่ยน
Probucol	ไม่เปลี่ยน	10-15	ลดลง 20-25

การเลือกยาตามลักษณะความผิดปกติของไขมัน (ราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งประเทศไทย , 2542)

- โคเลสเตอรอลสูงอย่างเดียว

First choice

HMG-Co A reductase inhibitor

Second choice

Bile acid sequestrant

Nicotinic acid หรือ analogue

Fibric acid derivative

Probucol

- โคเลสเตอรอล และ ไตรกลีเซอไรด์สูง

โคเลสเตอรอลสูงกว่า

HMG-Co A reductase inhibitor

ไตรกลีเซอไรด์สูงกว่า

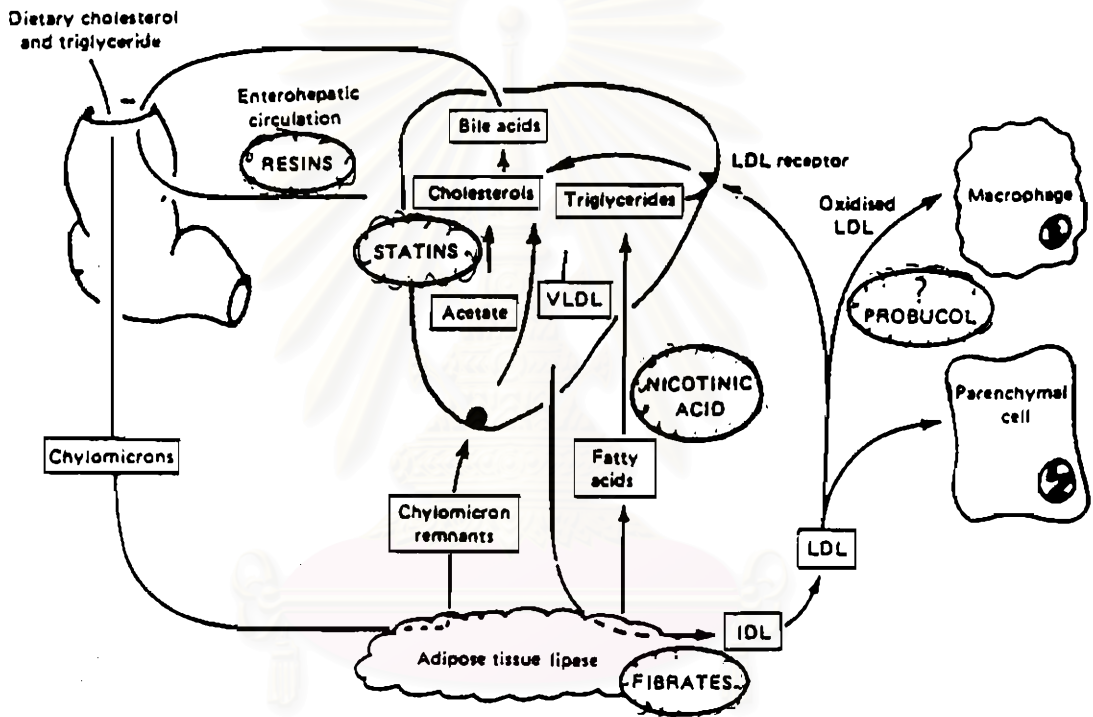
Fibric acid derivative

Nicotinic acid หรือ analogue

- ไตรกลีเซอไรด์สูงอย่างเดียว
 Fibric acid derivative
 Nicotinic acid หรือ analogue

กลไกการออกฤทธิ์ของยาลดไขมัน

ภาพที่ 4 แสดงกลไกการออกฤทธิ์ของยาลดระดับไขมันในเลือด (Sheperd, 1994)

ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะยาในกลุ่ม HMG-Co A reductase inhibitor หรือกลุ่ม statin และยาในกลุ่ม fibric acid derivative หรือกลุ่ม fibrate ส่วนตัวยากลุ่ม nicotinic acid และ analogue, probucol และกลุ่ม bile acid sequestrants แสดงรายละเอียดในภาคผนวกข

HMG-Co A reductase inhibitor (Statin)

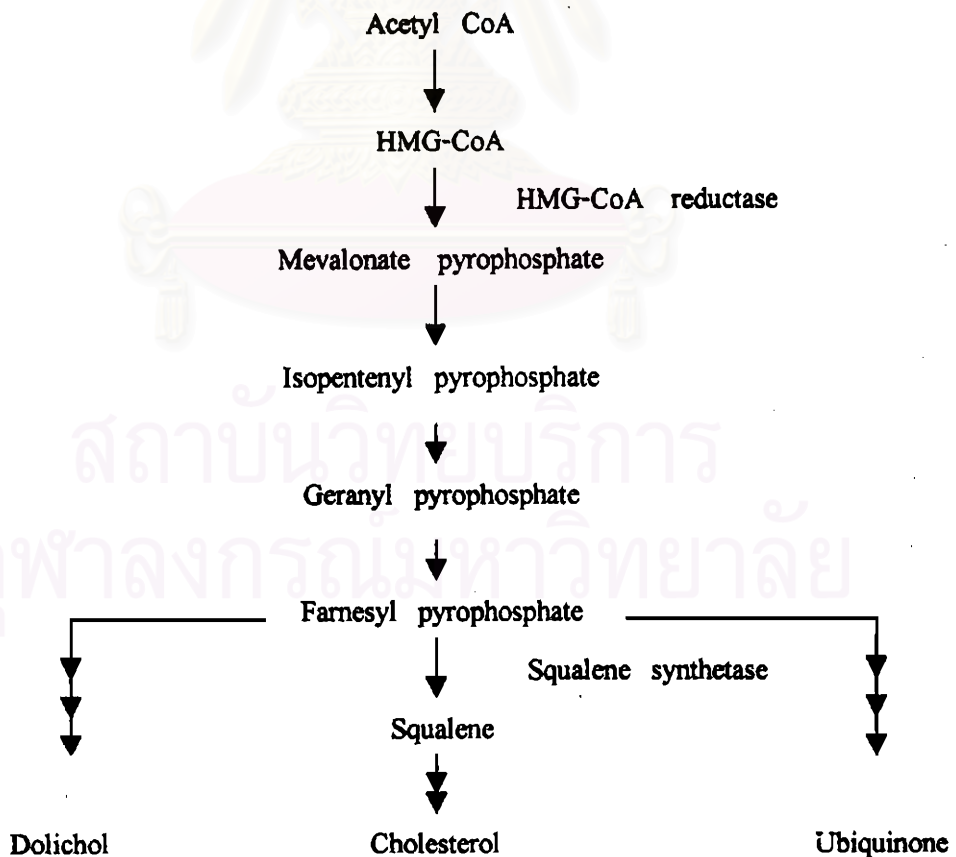
HMG-Co A reductase inhibitor หรืออาจเรียกว่ายาในกลุ่ม statin ยานี้มีสูตรโครงสร้างคล้ายคลึง HMG-Co A (3-hydroxy-3-methylglutaryl-coenzyme A) ยานี้ได้แก่ simvastatin, pravastatin, fluvastatin, atorvastatin และ cerivastatin (รายละเอียดของตัวยานี้

แต่ละตัวแสดงในภาคผนวก ค) ยาในกลุ่ม reductase inhibitor จะทำให้โคเลสเตอรอลในเลือด ลดลงเป็นส่วนใหญ่ได้ร้อยละ 20-40 โดยลด LDL-C ถึงร้อยละ 25-50 และทำให้ระดับไตรกลีเซอไรด์ ลดลงด้วย ส่วน HDL-C เพิ่มขึ้นเล็กน้อย ผลในการรักษาสูงสุดใน 4-6 สัปดาห์หลังจากการใช้ยาติด ต่อกัน มี first pass extraction สูง ยาส่วนใหญ่ที่รับประทานจะถูกขับออกทางน้ำดี เพียงส่วน น้อยจะถูกขับทางปัสสาวะ (ร้อยละ 5-20)

กลไกการออกฤทธิ์

ออกฤทธิ์โดยยับยั้งการสร้างโคเลสเตอรอลในตับ โดยเป็นสารยับยั้งการทำงานของเอ็นไซม์ HMG-Co A reductase ซึ่งเป็น rate limiting step enzyme ของการสร้างโคเลสเตอรอลที่ตับ ทำให้การสร้างโคเลสเตอรอลลดลง ผลที่ตามมาทำให้มีการเพิ่มปริมาณของ LDL receptor ที่ผิวเซลล์ ตับเพื่อที่จะเพิ่มการจับเอา LDL-C จากกระแสเลือด ทำให้ระดับ LDL-C ลดลง

ภาพที่ 5 แสดงขั้นตอนการสร้างโคเลสเตอรอล (Talbert , 1999)

อาการไม่พึงประสงค์

ปวดศีรษะ คลื่นไส้ นอนไม่หลับ ทำให้เอ็นไซม์ aminotransferase เพิ่มขึ้น ดังนั้นควร ระวังการทำงานของ เอ็นไซม์ aminotransferase ก่อนให้ยา และทุก 2-4 เดือน ขณะที่ได้รับยา ควร หยุดใช้ยาเมื่อ aminotransferase เพิ่มขึ้นมากกว่า 3 เท่าของค่าปกติ โดยมีโอกาสเกิดได้ร้อยละ 1-2 เมื่อรับประทานยาในขนาดยาที่สูง แต่การเกิดอาการของตับอักเสบเกิดได้ค่อนข้างน้อย (Medical letter , 1996)

อาการไม่พึงประสงค์ที่พบบรองลงมาคือการเกิดอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ กล้ามเนื้ออ่อนแรง เอ็นไซม์ creatine kinase ในกระแสเลือดเพิ่มขึ้น ถ้าระดับเอ็นไซม์ creatine kinase เพิ่มขึ้นมากกว่า 10 เท่าของค่าปกติอาจทำให้เกิด myopathy โดยโอกาสที่จะเกิด rhabdomyolysis และพบ myoglobin ในปัสสาวะจนเกิดภาวะไตวายเกิดขึ้นได้น้อย แต่ถ้าใช้ยากุ่มนี้ร่วมกับ cyclosporin , fibric acid derivative , erythromycin , itraconazole และ nicotinic acid หรือในผู้ป่วยที่มีปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิด ภาวะไตวาย ตับผิดปกติ ดิซเซียรุนแรง hypothyroidism โอกาสการเกิดภาวะดังกล่าวจะเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงควรวัดระดับ creatine kinase ก่อนให้ยา และทุก 4 เดือนขณะรับประทานยา ถ้ามีอาการ ปวดกล้ามเนื้อ หรือกล้ามเนื้ออ่อนแรง จะต้องวัด creatine kinase ทันที และหยุดใช้ยาเมื่อ creatine kinase มีค่ามากกว่าปกติ 2 เท่า ซึ่งอาการจะกลับดีขึ้นเมื่อหยุดใช้ยา

ห้ามใช้ยานี้กับหญิงตั้งครรภ์ หรือระหว่างให้นมบุตร และในเด็ก

ขนาดยาที่ใช้

simvastatin	ขนาดที่ใช้ 5-40 มก./วัน	pravastatin	ขนาดที่ใช้ 20-40 มก./วัน
fluvastatin	ขนาดที่ใช้ 20-40 มก./วัน	atorvastatin	ขนาดที่ใช้ 5-40 มก./วัน
cerivastatin	ขนาดที่ใช้ 0.2-0.3 มก./วัน		

ประโยชน์ทางคลินิก

ใช้กับผู้ป่วยที่มีโคเลสเตอรอลสูงในเลือด (hypercholesterolemia) ทุกชนิด

Fibric acid derivative (Fibrate)

ยาในกลุ่มนี้เป็นอนุพันธ์ของ fibric acid ได้แก่ gemfibrozil bezafibrate และ fenofibrate (รายละเอียดของตัวยาในแต่ละตัวแสดงในภาคผนวก ง) มีฤทธิ์ลดไตรกลีเซอไรด์ใน เลือดมากกว่าโคเลสเตอรอล และเพิ่ม HDL-C

กลไกการออกฤทธิ์

กลไกการออกฤทธิ์ของยาทุกตัวคล้ายคลึงกันแต่ไม่เท่าเทียมกัน ยาในกลุ่มนี้ออกฤทธิ์โดยกระตุ้น peroximal β -oxidation enzymes ทำให้ลดการสร้างกรดไขมันอิสระ และไตรกลีเซอไรด์ การสร้าง apo B จะลดลงด้วย ทำให้ระดับตึงเครียดและปล่อย VLDL น้อยลง ยาช่วยเพิ่มการสลายของ VLDL โดยเพิ่มการทำงานของเอนไซม์ lipoprotein lipase นอกจากนี้ยังมีฤทธิ์ทำให้การตึงเครียดโคเลสเตอรอลที่ตับลดลง โดยลด acetate incorporation และ hydroxymethylglutaryl coenzyme A (HMG-Co A) reductase activity ยานี้เป็น structural analogues ของ clofibrate สามารถลด LDL-C ได้ โดยมีฤทธิ์เพิ่มการทำงานของ LDL receptor และทำให้ HDL-C เพิ่มขึ้น โดยเพิ่ม apo AI, AII และ LCAT activity ยาในกลุ่มนี้ลดระดับ VLDL ได้ดีกว่า LDL-C จึงเหมาะสำหรับผู้ป่วยที่มีไตรกลีเซอไรด์สูง โดยมีโคเลสเตอรอลปกติ หรือสูงด้วย

อาการไม่พึงประสงค์

มักเป็นอาการของระบบทางเดินอาหาร ได้แก่ เบื่ออาหาร คลื่นไส้ อาเจียน แต่ไม่ค่อยรุนแรง บางรายอาจเกิดอาการคัน และผื่นลมพิษที่ผิวหนัง อาจมีอาการอ่อนเพลีย ปวดเมื่อย หย่อนความรู้สึกลงทางเพศ ปวดศีรษะ หรือซึมลงได้บ้าง

ยาสามารถเสริมฤทธิ์ยาในกลุ่ม anticoagulant เช่น coumarin การใช้ยาระยะยาวทำให้น้ำคามี lithogenicity เพิ่มขึ้น และเกิดนิ่วในถุงน้ำดีได้

ขนาดที่ใช้

gemfibrozil ใช้ขนาด 600-1,200 มก./วัน แบ่งให้วันละ 2 ครั้ง สามารถลดระดับโคเลสเตอรอลและไตรกลีเซอไรด์ได้ร้อยละ 12-22 และร้อยละ 40-60 ตามลำดับ ยาทำให้ระดับ HDL-C สูงขึ้นได้ประมาณร้อยละ 20

bezafibrate ใช้ขนาด 400-600 มก./วัน แบ่งให้วันละ 2-3 ครั้ง ถ้าเป็นชนิด sustain release ให้วันละหนึ่งครั้ง ยาสามารถลดระดับโคเลสเตอรอล และไตรกลีเซอไรด์ได้ร้อยละ 9-20 และร้อยละ 30-50 ตามลำดับ ระหว่างให้ยา HDL-C เพิ่มขึ้นได้ประมาณร้อยละ 20

fenofibrate ใช้ขนาด 200-300 มก./วัน ให้วันละครั้ง หรือแบ่งให้วันละ 2-3 ครั้ง ยาจะทำให้ระดับโคเลสเตอรอลลดลงประมาณร้อยละ 20 ไตรกลีเซอไรด์ลดลงได้ร้อยละ 30-60 และระดับ HDL-C เพิ่มขึ้นร้อยละ 6-20

ประโยชน์ทางคลินิก

ใช้กับผู้ป่วยที่มีภาวะ hypertriglyceridemia เป็นส่วนใหญ่

2.4 การบริหารยาลดไขมันร่วมกัน

ในผู้ป่วยบางรายจำเป็นต้องใช้ยามากกว่า 1 ชนิดเพื่อควบคุมระดับไขมัน เช่น ไขมันสูงทั้งสองชนิด หรือโคเลสเตอรอลหรือไตรกลีเซอไรด์ มีระดับสูงมากๆ ใช้ยาเพียงตัวเดียวในขนาดสูงสุดแล้วยังไม่ได้ระดับไขมันตามต้องการ ให้พิจารณาเลือกยาที่มีกลไกการออกฤทธิ์ต่างกันโดยใช้ยาจากกลุ่มต่างกัน เช่น bile acid sequestrant ร่วมกับ statin หรือ nicotinic acid ในกรณีโคเลสเตอรอลสูงมาก อาจลด LDL-C ได้มากกว่าร้อยละ 40-50 ห้ามใช้ยา 2 ชนิดซึ่งอยู่ในกลุ่มเดียวกันร่วมกัน นอกจากจะไม่ได้ผลตามต้องการแล้วยังอาจเกิดผลข้างเคียงได้ง่าย และควรระวังในการใช้ยาที่มีผลข้างเคียงคล้ายคลึงกัน

การบริหารยาลดไขมันร่วมกันโดยทั่วไปใช้เพื่อ (Hunninghake, 1996)

1. เพื่อให้ได้ผลมากต่อไขมันไปโปรตีนตัวที่มีความผิดปกติ
2. เพื่อควบคุมระดับไขมัน และไขมันไปโปรตีนหลายๆตัวที่มีความผิดปกติ
3. เพื่อให้ระดับไขมัน และไขมันไปโปรตีนเข้าเป้าหมายของการรักษาโดยลดค่าใช้จ่าย
4. เพื่อลดอาการไม่พึงประสงค์ของยาเนื่องจากขนาดยาที่ใช้ร่วมกันในแต่ละตัวเป็นขนาดยาที่ใช้ในขนาดต่ำ

การบริหารยาลดไขมันร่วมกันมีข้อบ่งชี้ดังแสดงในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 การบริหารยาลดไขมันร่วมกัน (Hunninghake, 1996)

LDL-C \geq 130 mg/dl TG < 200 mg/dl	LDL-C \geq 130 mg/dl TG 200-400 mg/dl	HDL-C < 35 mg/dl LDL-C < 130 mg/dl	TG > 400 mg/dl
Statin, plus	Statin, plus	Nicotinic acid, plus	Fibric acid, plus
1. Resin	1. Nicotinic acid	1. Fibric acid	1. Nicotinic acid
2. Nicotinic acid	2. Fibric acid	2. Statin	2. Statin

แผนการรักษาที่ใช้ในผู้ป่วยทั่วไป การใช้ยาลดระดับไขมันในเลือดที่นำมาใช้ร่วมกันจะพิจารณาจากกลไกการออกฤทธิ์ของยาแต่ละตัวนั้น เช่น ยาลดระดับไขมันในเลือดที่ใช้ร่วมกันที่ใช้ลด

LDL-C จะต้องเพิ่ม LDL receptor activity โดยมีกลไกการออกฤทธิ์ต่าง ๆ กัน หรือยาที่นำมาใช้ร่วมกันต้องมีผลหลักในการยับยั้งการสร้างไลโปโปรตีนซึ่งจะมีผลทำให้มี LDL receptor activity เพิ่มขึ้น กลไกการออกฤทธิ์ของยาในการเพิ่มระดับ HDL-C ยังมีกลไกที่ซับซ้อน และยังไม่ชัดเจน ส่วนการลดระดับไตรกลีเซอไรด์โดยทั่วไปยาที่นำมาใช้ร่วมกันจะมีฤทธิ์ในการเพิ่ม lipoprotein lipase activity ร่วมกับการยับยั้งการสร้างไลโปโปรตีน

กรณี LDL-C \geq 130 mg/dl และ TG < 200 mg/dl

เป้าหมายแรกในผู้ป่วยเหล่านี้คือการลดระดับ LDL-C แต่ในผู้ป่วยบางคนอาจจะมียกระดับ HDL-C ต่ำ โดยปกติยาลดระดับไขมันที่ใช้ร่วมกันในการลดระดับ LDL-C คือการใช้ยากด statin ร่วมกับกลุ่ม bile acid sequestrant ยาทั้ง 2 กลุ่มจะเพิ่ม LDL receptor activity การลดลงของ LDL-C จากการใช้ยากด statin จะลดลงแบบไม่ขึ้นเส้นตรง และโดยทั่วไประดับ LDL-C จะลดลงเพิ่มเพียงร้อยละ 6 ของการเพิ่มขนาดยาเป็น 2 เท่าของขนาดยาค่าสุดท้ายที่ได้ผลการรักษา (Knopp, 1999) การใช้การรักษาโดยใช้ยากดระดับไขมันในเลือดร่วมกันจะลดระดับ LDL-C ได้ดีกว่า โดยขนาดยาแต่ละตัวที่ใช้ร่วมกันจะลดลง เมื่อรวมมูลค่ายาลดไขมันของทั้ง 2 ตัวจะมีมูลค่ารวมน้อยกว่า เมื่อเทียบกับมูลค่าการใช้ยากด statin ในขนาดสูงๆ แต่ถ้ระดับ LDL-C ยังไม่ถึงเป้าหมายด้วยขนาดยาขนาดต่ำของตัวยาลดไขมันในเลือด 2 ตัว สามารถที่จะเพิ่มขนาดยาทั้งสองได้ โดยมักเพิ่มขนาดของยา statin ก่อนเพราะว่าผู้ป่วยสามารถทนต่อยาได้ดีกว่า

สำหรับผู้ป่วยที่มีระดับ HDL-C ต่ำ อาจใช้ยากด statin ร่วมกับกลุ่ม nicotinic acid ยาในกลุ่ม nicotinic acid จะช่วยลดระดับ LDL-C และเพิ่มระดับ HDL-C อย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตามจะเป็นการเสี่ยงต่อการเกิดผลต่อตับมากขึ้น

กรณี LDL-C \geq 130 mg/dl และ TG 200-400 mg/dl

ผู้ป่วยมีทั้งระดับ LDL-C และไตรกลีเซอไรด์สูง จะยังมีปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคเกี่ยวกับหลอดเลือดและหัวใจตีบได้มากกว่าผู้ที่มีระดับ LDL-C สูงอย่างเดียว อย่างไรก็ตามเป็นการยากที่จะทำให้ระดับไลโปโปรตีนหลายตัวที่มีความผิดปกติซึ่งรวมถึงการที่มีระดับ HDL-C ต่ำ ถึงเป้าหมายของการรักษา nicotinic acid เป็นยาที่ดี (ideal drug) เนื่องจากมีผลต่อทั้งไขมัน และไลโปโปรตีนที่ผิดปกติ สำหรับยาในกลุ่ม statin จะพิจารณาใช้เป็นอันดับแรกในผู้ป่วยที่เป็นโรคเกี่ยวกับหลอดเลือดและหัวใจตีบ เนื่องจากผลของการลดระดับ LDL-C และเพื่อควบคุมระดับ LDL-C ให้ได้เป้าหมายของการรักษา

การใช้ยาในกลุ่ม statin ร่วมกับยา nicotinic acid จะเลือกใช้เป็นอันดับแรก เนื่องจากผลของ nicotinic acid จะเสริมกับผลของยาในกลุ่ม statin ความเสี่ยงในการเกิด myopathy จะเกิดน้อย และไม่ค้ำยพบผลความเป็นพิษต่อดับ

ถ้าใช้ nicotinic acid แล้วไม่ได้ผลจะเลือกใช้ยาในกลุ่ม fibric acid โดยยาในกลุ่ม fibric acid จะช่วยลดระดับ LDL-C ได้เล็กน้อยร้อยละ 10-15 แต่จะลดระดับไตรกลีเซอไรด์ได้ร้อยละ 35-50 และเพิ่มระดับ HDL-C ร้อยละ 10-25 ส่วนยาในกลุ่ม statin จะมีผลมากในการลดระดับ LDL-C ร้อยละ 25-50 ลดระดับไตรกลีเซอไรด์ได้ร้อยละ 10-20 และเพิ่ม HDL-C ร้อยละ 2-10 ความเสี่ยงในการเกิด myopathy จะเกิดสูงขึ้นถ้าเพิ่มขนาดการใช้ยาของ statin ถึงแม้ว่าจะมีหลักฐานบางอันแสดงให้เห็นว่าความเสี่ยงในการเกิด myopathy จะเกิดน้อยเมื่อมีการใช้ยาาร่วมกันระหว่างยาในกลุ่ม fibric acid และยาในกลุ่ม statin (Murdock และคณะ , 1999 ; Feher และคณะ , 1995 ; Eliav และคณะ , 1995) โดยยังไม่มียาหลักฐานเพียงพอที่จะระบุชื่อของตัวยาในกลุ่ม statin ได้อย่างแน่ชัด

ในบางโอกาสมีการใช้ nicotinic acid ร่วมกับยาในกลุ่ม fibric acid การใช้ร่วมกันนี้จะได้ประโยชน์ถ้าขนาดของยา nicotinic acid ที่ใช้สามารถควบคุมระดับ LDL-C ได้ และยาในกลุ่ม fibric acid ที่ให้ร่วมเข้าไปจะไปมีผลต่อระดับไตรกลีเซอไรด์และระดับ HDL-C

กรณี HDL-C < 35 mg/dl , LDL-C < 130 mg/dl และ TG ≤ 400 mg/dl

ยาที่จะใช้คือ crystalline nicotinic acid เพราะสามารถมีผลเพิ่มระดับ HDL-C ได้ ถ้าผู้ป่วยสามารถทนต่อยา nicotinic acid ได้ การใช้ยาในกลุ่ม fibric acid เพิ่มเข้าไปจะช่วยลดระดับไตรกลีเซอไรด์ และเพิ่มระดับ HDL-C แต่ถ้าผู้ป่วยไม่สามารถทนต่อการใช้ยา nicotinic acid ได้โดยทั่วไปก็จะใช้ยาในกลุ่ม statin แทน ยาในกลุ่ม statin ไม่มีผลต่อการลดระดับของไตรกลีเซอไรด์ แต่มีผลต่อการเพิ่มระดับ HDL-C โดยมีผลใกล้เคียงกับยาในกลุ่ม fibric acid (statin ลดระดับ LDL-C และทำให้อัตราส่วน LDL-C/HDL-C ลดลงได้มากกว่ายาในกลุ่ม fibric acid) การบริหารยาลดไขมันร่วมกันมักไม่ใช้เพื่อที่หวังผลให้ระดับ HDL-C เพิ่มขึ้นเพียงอย่างเดียว

กรณี TG > 400 mg/dl

กรณีไตรกลีเซอไรด์สูงโอกาสที่ทำให้เกิดการตายของโรคเกี่ยวกับหลอดเลือดและหัวใจตีบเกิดขึ้นค่อนข้างน้อย ยาที่นิยมใช้คือยาในกลุ่ม fibric acid เพราะผู้ป่วยส่วนมากมักจะมีภาวะ hyperuricemia และ มีน้ำตาลสูง ในกรณีที่ผู้ป่วยไม่มีภาวะความผิดปกตินี้ก็สามารการใช้ยาในกลุ่ม nicotinic acid ได้ ถ้าระดับของไตรกลีเซอไรด์ยังคงเพิ่มขึ้นสามารถใช้ยาในกลุ่ม fibric acid ร่วมกับยาในกลุ่ม nicotinic acid การใช้ fibric acid ถ้าสามารถลดระดับของไตรกลีเซอไรด์ให้น้อย

กว่า 400 มก./คต.มีรายงานที่พบบ่อยๆว่าระดับ LDL-C มักจะสูงขึ้น ถ้าระดับ LDL-C สูงขึ้นและไม่
สามารถควบคุมได้ด้วย nicotinic acid อาจใช้ยา statin ในขนาดต่ำๆช่วย

การใช้ยาลดไขมัน 3 ตัวร่วมกัน

ในบางครั้งไม่สามารถควบคุมระดับไขมันในผู้ป่วยที่มีระดับไขมันในเลือดสูงได้ด้วยยาลดระดับ
ไขมันในเลือด 2 ชนิด จึงจำเป็นต้องใช้ยาลดระดับไขมันในเลือด 3 ชนิดร่วมกัน ซึ่งการรักษาแบบนี้
ต้องอยู่ในความควบคุมของผู้ที่มีประสบการณ์ หรือผู้เชี่ยวชาญกับการตั้งใช้ยาลดระดับไขมันในเลือด
ซึ่งจะใช้ในกรณีผู้ป่วยมีระดับ LDL-C สูงมาก ซึ่งการใช้ยาลดระดับไขมันในเลือด 3 ชนิดร่วมกันจะ
ใช้ยาทั้ง 3 ชนิดในขนาดต่ำ และมีมูลค่าของยาที่ใช้ต่ำด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย